

Особливості податкового навантаження домогосподарств в Україні та досягнення горизонтальної справедливості в податковому навантаженні

(Представлено: д.е.н., проф. Петрук О.М.)

Дослідження присвячено аналізу податкового навантаження як на домогосподарство, так і на роботодавця, який наймає це домогосподарство на роботу. Індикатором, за допомогою якого відбувається цей аналіз, є податковий клин. У роботі розглядаються фактори, що формують податковий клин в Україні, враховуючи ставки податку на доходи фізичних осіб, соціальні внески та інші обов'язкові платежі. Проведено порівняльний аналіз податкового клину в Україні та в розвинених країнах світу, що дозволяє порівняти ефективність податкових систем і виявити найкращі практики для забезпечення справедливого розподілу податкового навантаження. За допомогою методу моделювання гіпотетичної ситуації досліджено різницю між витратами роботодавця та чистим доходом працівника після сплати всіх податків і внесків різних соціально-економічних категорій працівників з різними доходами, що наочно демонструє негативну залежність податкового клину від доходу домогосподарства і, як наслідок, відсутність справедливості під час нарахування податків. Аналізуючи міжнародний досвід та використовуючи метод оптимального відбору та метод ітераційного покращення, запропоновано найкращий спосіб досягнення справедливості за рахунок оподаткування надприбутків громадян. У дослідженні продемонстровано та проаналізовано різноманітні варіанти платників податків на надприбутки, за допомогою чого можна досягти як вертикальної, так і горизонтальної справедливості. Результати цього дослідження можуть бути корисними для формування ефективної стратегії управління податками в Україні з метою підтримки справедливості при оподаткуванні домогосподарств.

Ключові слова: домогосподарство; податки на заробітну плату; податковий клин; горизонтальна справедливість; витрати роботодавця.

Актуальність теми. Одним з найкращих способів впливу на рівень життя населення та на економічну активність домогосподарств з боку держави є податкова політика держави. Тому важливим є створення податкової системи, яка б відповідала викликам і, як наслідок, видозмінювалася б з часом залежно від політичної, соціальної та економічної ситуації в країні.

Оскільки Україна перебуває в складному економічному стані через повномасштабне вторгнення на її територію російської федерації, можна почути від різноманітних органів влади про необхідність підвищення податків. У зв'язку з цим є достатньо актуальним аналіз податкового навантаження роботодавців під час найму працівника, його проблематики та способів збільшення податкових надходжень до бюджету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні вчені приділяють значну увагу проблемі впливу податків на стан домогосподарств в Україні та в світі. Вивченню цих питань присвячено праці багатьох науковців, в тому числі А.Рейнольдса, М.Судакова, Л.Лісогор. Також проблеми податкового навантаження та податкового клину досліджували: Ю.О. Шахрай, К.Швабій, О.Чирва.

Метою статті є аналіз особливостей податкового навантаження домогосподарств в Україні щодо впровадження необхідних змін у податковій системі та досягнення соціальної справедливості.

Викладення основного матеріалу. 24 серпня 1991 року був підписаний Акт проголошення незалежності України. У зв'язку з цим Україна є достатньо молодою країною в світі. Відповідно, наше законодавство постійно перебуває в процесі зміни та еволюції.

Податкова система є одним з найбільш важливих способів регулювання соціального та економічного розвитку держави, це ідеальний інструмент економічної політики держави. Податкова система виконує кілька функцій: створює умови для зростання економіки в цілому чи певного її сектора за допомогою податкових пільг; виконує фіскальну та адміністративну функцію, тобто полегшує чи ускладнює процес сплати податків. В Україні податкові цілі виконують тільки одну функцію – отримати якомога більше грошей у бюджет. Цю тезу підкреслює аналіз міжнародної організації The 1841 Foundation, який повідомляє, що Україна знаходиться на четвертому місці згідно з даними світового податкового антирейтингу «Податкове Пекло 2023» [1]. Цей аналіз був опублікований на основі даних Світового банку та МВФ за 2021 рік, тобто до моменту повномасштабного вторгнення російської федерації. Відповідно, податкова політика України спрямована не на зростання економічної активності населення, а на отримання

короткострокової вигоди. Через корупційну складову та складність адміністрування умови для входження домогосподарств на ринок є негативними.

Податкова політика держави повинна бути такою, щоб одночасно забезпечувати фіскальні функції держави та разом із цим стимулювати домогосподарства до інвестиції в економіку. Науковцями вже давно було досліджено вплив податків на ріст економіки на прикладі Китаю [3] і США в двадцятому столітті [2]. Ці приклади аргументують думку про те, що дохід і багатства повинні спочатку бути вироблені, а вже потім спожиті.

Що ж відбувається з податками в Україні. Загалом в Україні є велика кількість різноманітних податків і зборів. Сплата майже всіх податків і зборів, окрім мита, відбувається в порядку, визначеному Податковим кодексом України [4]. Порядок сплати мита визначається Митним кодексом України [5]. Так, згідно з різноманітними правовими актами в Україні, є дев'ять загальнодержавних і чотири місцевих види податків та зборів. Хоча єдиний соціальний внесок є страховим внеском, насправді він має всі ознаки податку, оскільки розмір сплати ЄСВ майже не впливає на майбутні виплати, а використовується на поточні витрати держави.

Згідно з відповіддю Державної податкової служби України на запит Економічної правди [6], кількість платників податків на спрощеній системі оподаткування в кінці 2023 року становить одна тисяча сімсот п'ятдесят п'ять цілих шість десятих тисяч осіб. Так ФОПами першої групи оподаткування є більше двісті десяти тисяч осіб, ФОПами другої групи – менше шестисот двох тисяч осіб, а ФОПами третьої групи, які не є платниками ПДВ, є більше дев'ятисот вісімнадцяти тисяч чоловік.

Своєю чергою, згідно з даними звіту, підготовленого Миколою Судаковим та Ларисою Лісогор за ініціативою Державної служби зайнятості України та Міністерства освіти і науки України [7], кількість працюючих домогосподарств на підприємствах, які не належать до бюджетних, а є приватними, було шість цілих шістьдесят п'ять сотих мільйона людей у четвертому кварталі 2022 року. Кількість домогосподарств, які працюють за наймом у фізичних осіб-підприємців, становила шістьсот чотири тисячі осіб у цей самий період часу. Також варто зазначити, що в цьому дослідженні йде мова про домогосподарства, які складаються з однієї працюючої особи без дітей, або члени домогосподарств, які працюють та сплачують податки.

Оскільки велика кількість працюючих домогосподарств є робітниками, в цьому контексті необхідно визначити, скільки роботодавцю необхідно сплатити коштів, та скільки коштів домогосподарство отримує на руки. Для досягнення нашої цілі, використаємо такий показник, як *tax wedge*.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) надає таку дефініцію *tax wedge*. *Tax wedge* або податковий клин є співвідношенням між сумою податків, оплачених за домогосподарство, яке складається з однієї працюючої людини без дітей, і вартістю робочої сили. Організація економічного співробітництва та розвитку – це міжнародна організація, до складу якої входить 38 країн-учасників [8], основною метою якої є аналіз різноманітних економічних показників держав-членів для подальшого визначення економічної стратегії.

Почнемо з прямого податкового навантаження від заробітної плати домогосподарства, яке працює та сплачує податки на заробітку плати. На сьогоднішній день роботодавець, як податковий агент, сплачує всі податки за домогосподарство, яке є його працівником.

Роботодавець сплачує такі види податків і зборів із заробітної плати домогосподарства:

- податок на доходи фізичних осіб (скорочена назва ПДФО), що становить 18 % від доходу домогосподарства до оподаткування;
- військовий збір, що становить 1,5 % заробітної плати домогосподарства до оподаткування;
- єдиний соціальний внесок (скорочена назва ЄСВ), що становить 22 %, однак не враховується в базі оподаткування, а сплачується роботодавцем додатково, не із заробітної плати. Також особливістю нашого законодавства є максимальна сума ЄСВ, яка становить двадцять шість тисяч чотириста гривень за місяць у 2024 році.

Tax wedge – це частка податку в сумарних витратах на домогосподарство за загальноприйнятою методикою розрахунку. Податковий клин розраховується за формулою [9]:

$$Tw = \frac{ПДФО+ВЗ+ЄСВ}{Бз+ЄСВ}, \quad (1)$$

де *Tw* – податковий клин;

ВЗ – військовий збір;

ПДФО – податок на доходи фізичних осіб;

ЄСВ – єдиний соціальний внесок;

Бз – бруто-заробітна плата.

Для того, щоб більш наочно продемонструвати, який *tax wedge* у різноманітних домогосподарств та який дохід домогосподарств залежно від заробітної плати, змодельємо ситуацію. Для моделювання розглянемо домогосподарств з різним рівнем доходу: з бруто-заробітною платою десять тисяч гривень, двадцять тисяч гривень, п'ятдесят тисяч гривень, сто тисяч гривень, двісті тисяч гривень, п'ятсот тисяч гривень, один мільйон гривень, п'ять мільйонів гривень (табл. 1).

Результати змодельованої ситуації для визначення податкового клину

№ з/п	Брутто-заробітна плата, грн	ПДФО, грн	ВЗ, грн	ЄСВ, грн	Загальна сума всіх податків, грн	Нетто-заробітна плата, грн	Загальні витрати роботодавця, грн	Tax wedge, %
1.	10000	1800	150	2200	4150	8050	12200	34,0
2.	20000	3600	300	4400	8300	16100	24400	34,0
3.	50000	9000	750	11000	20750	40250	61000	34,0
4.	100000	18000	1500	22000	41500	80500	122000	34,0
5.	200000	36000	3000	26400	65400	161000	226400	28,9
6.	500000	90000	7500	26400	123900	402500	526400	23,5
7.	1000000	180000	15000	26400	221400	805000	1026400	21,6
8.	5000000	900000	75000	26400	1001400	4025000	5026400	19,9

Під час аналізу змодельованої ситуації було встановлено:

- якщо офіційна заробітна плата домогосподарства десять тисяч гривень, то член домогосподарства отримає на руки вісім тисяч п'ятдесят гривень, а його роботодавцю необхідно буде витратити на цього працівника дванадцять тисяч двісті гривень. При цьому від імені домогосподарства буде сплачено ПДФО в розмірі одна тисяча вісімсот гривень, а військовий збір становитиме сто п'ятдесят гривень. Своєю чергою роботодавець за це домогосподарство сплатить ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування в розмірі дві тисячі двісті гривень. Tax wedge в цьому випадку становить 34,0 %;

- у випадку, коли заробітна плата домогосподарства становить двадцять тисяч гривень, це домогосподарство отримає шістнадцять тисяч сто гривень, а його роботодавцю необхідно буде витратити на цього працівника двадцять чотири тисячі чотириста гривень. При цьому роботодавець сплатить ПДФО в розмірі три тисячі шістьсот гривень, ЄСВ – чотири тисячі чотириста гривень і сплатить триста гривень військового збору від імені працівника як його податковий агент. Tax wedge, як і в попередній ситуації, становить 34,0 %;

- якщо офіційна заробітна плата домогосподарства п'ятдесят тисяч гривень, то воно отримає на руки сорок тисяч двісті п'ятдесят гривень, а витрати на цього працівника дорівнюють сумі шістдесят одна тисяча гривень. ПДФО становить 18 % від офіційної заробітної плати, тобто дев'ять тисяч гривень, військовий збір – 1,5 %, або сімсот п'ятдесят гривень, а ЄСВ – одинадцять тисяч гривень. Tax wedge залишається незмінним і становить 34,0 %;

- у випадку, коли брутто-заробітна плата домогосподарства становить сто тисяч гривень, то нетто-зарплата буде вісімдесят тисяч п'ятсот гривень, а його роботодавцю необхідно буде витратити на цього працівника сто двадцять дві тисячі гривень. При цьому від імені домогосподарства з його брутто-зарплати буде сплачено ПДФО в розмірі вісімнадцять тисяч гривень і військовий збір – одна тисяча п'ятсот гривень. Також роботодавець самостійно сплачує ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що становить 22 % від брутто-зарплати, оскільки ця сума не перевищує п'ятнадцяти мінімальних зарплат. Tax wedge в цьому випадку залишається 34,0 %;

- якщо брутто-зарплата домогосподарства двісті тисяч гривень, то член домогосподарства отримає на руки сто шістдесят одну тисячу гривень, а загальні витрати роботодавця становитимуть двісті двадцять шість тисяч чотириста гривень. При цьому від імені домогосподарства буде сплачено ПДФО в розмірі тридцять шість тисяч гривень, а військовий збір – три тисячі гривень. Оскільки брутто-зарплата перевищує п'ятнадцять мінімальних зарплат, то ЄСВ становитиме двадцять шість тисяч чотириста гривень. У зв'язку з тим, що ЄСВ зменшується, tax wedge в цьому випадку становить 28,9 %;

- у випадку, коли брутто-зарплата домогосподарства становить п'ятсот тисяч гривень, то роботодавцю необхідно буде витратити п'ятсот двадцять шість тисяч чотириста гривень. При цьому від імені домогосподарства з його брутто-зарплати буде сплачено ПДФО в розмірі дев'яносто тисяч гривень, та військовий збір – сім тисяч п'ятсот гривень. Також роботодавець самостійно сплатить ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у розмірі двадцять шість тисяч чотириста гривень. Tax wedge в цьому випадку продовжує зменшуватися та становить 23,5 %;

- якщо офіційна заробітна плата домогосподарства один мільйон гривень, то член домогосподарства отримає на руки вісімсот п'ять тисяч гривень, а його роботодавцю необхідно буде витратити на цього працівника один мільйон двадцять шість тисяч чотириста гривень. При цьому від імені домогосподарства буде сплачено ПДФО в розмірі сто вісімдесят тисяч гривень, а військовий збір – п'ятнадцять тисяч гривень. Також роботодавець сплатить ЄСВ в розмірі двадцять шість тисяч чотириста гривень. Tax wedge в цьому випадку становить 21,6 %;

• у випадку, коли офіційна заробітна плата домогосподарства п'ять мільйонів гривень, нетто-зарплата домогосподарства становить чотири мільйони двадцять п'ять тисяч гривень, а витрати на цього працівника – п'ять мільйонів двадцять шість тисяч чотириста гривень. ПДФО становить 18 % від офіційної заробітної плати, тобто дев'ятсот тисяч гривень, військовий збір – 1,5 %, або сімдесят п'ять тисяч гривень, а ЄСВ так само становитиме двадцять шість тисяч чотириста гривень. Tax wedge продовжує зменшуватися до 19,9 %.

Згідно з даними Пенсійного фонду України середня заробітна плата в березні 2024 року становила п'ятнадцять тисяч чотириста тридцять три гривні дев'яносто вісім копійок, виходячи із змодельованої ситуації податковий клин в Україні становить 34,0 %. За допомогою даних ОЕСР порівнюємо податковий клин України та країн-членів ОЕСР [10] у 2023 році (табл. 2).

Порівнюючи податковий клин України та країн-членів ОЕСР, можна дійти до висновку, що він є набагато нижчим, ніж у країнах Європейського Союзу та майже відповідає середньоарифметичному податковому клину країн-членів ОЕСР. З цього випливає, що на сучасному етапі розвитку нашої держави, податки на заробітну плату є досить демократичними, однак можна зазначити, що податковий клин зменшується у випадках, коли заробітна плата домогосподарства є більшою, ніж п'ятнадцять мінімальних заробітних плат.

Варто врахувати можливість щодо зменшення податків домогосподарства залежно від різноманітних соціальних показників у країнах ОЕСР. Так у Німеччині домогосподарствам може бути наданий певний клас оподаткування залежно від його складу та рівня доходів його членів. Це дає змогу членам домогосподарства сплачувати набагато менші податки [11].

Таблиця 2

Податковий клин у різних країнах світу

№ з/п	Країна	Податковий клин, %
1.	Сполучені Штати Америки	29,94
2.	Мексика	19,98
3.	Японія	33,02
4.	Австралія	29,19
5.	Австрія	47,23
6.	Франція	46,83
7.	Німеччина	47,85
8.	Угорщина	41,15
9.	Польща	34,31
10.	Країни Європейського Союзу, що є членами ОЕСР	41,56
11.	Середня країна-член ОЕСР	34,85

В економічній теорії існують такі види оподаткування, як прогресивне, регресивне та пропорційне. Прогресивне оподаткування – це система оподаткування, в якій податкова ставка залежить від доходу домогосподарства, чим більше дохід, тим більша податкова ставка. Регресивне оподаткування – це система оподаткування, в якій податкові ставки зменшуються в разі зростання доходу платника податків. Пропорційна система оподаткування – це система оподаткування, особливістю якої є стала податкова ставка, яка не залежить від рівня доходу платника податків. В Україні в різні періоди офіційно застосовувалася як прогресивна, так і пропорційна шкала оподаткування, однак вона ніколи не була регресивною, проте чи дійсно це так в 2024 році?

Оскільки ЄСВ зростає залежно від бруто-заробітної плати до позначки 22 % від п'ятнадцяти мінімальних заробітних плат домогосподарств, після чого стає сталим, і становить двадцять шість тисяч чотириста гривень, станом на 2024 рік, то на основі цих даних варто проаналізувати, яка шкала оподаткування в Україні. На основі змодельованої вище ситуації можна визначити, який відсоток із загальних витрат роботодавця становлять податки, та який відсоток становить нетто-зарплата домогосподарства-працівника (табл. 3), продемонструвавши на рисунку 1.

Залежність доходу домогосподарств від розміру заробітної плати

№ з/п	Брутто-заробітна плата, грн	Загальні витрати роботодавця, грн	Від загальних витрат роботодавця			
			ПДФО, %	ВЗ, %	ЄСВ, %	Нетто-заробітна плата, %
1.	10000	12200	14,8	1,2	18	66
2.	20000	24400	14,8	1,2	18	66
3.	50000	61000	14,8	1,2	18	66
4.	100000	122000	14,8	1,2	18	66
5.	200000	226400	15,9	1,3	11,7	71,1
6.	500000	526400	17,1	1,4	5	76,5
7.	1000000	1026400	17,5	1,5	2,6	78,4
8.	5000000	5026400	17,9	1,5	0,5	80,1

Отже, виходячи із зазначеного вище, доки брутто-зарплата не перевищує п'ятнадцяти мінімальних заробітних плат, ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування становить 22 % від її розміру, і податки сплачуються за законами пропорційної системи оподаткування. Однак як тільки брутто-зарплата перевищує п'ятнадцять мінімальних заробітних плат, ЄСВ на загальнообов'язкове державне соціальне страхування становить 22 % від п'ятнадцяти мінімальних заробітних плат, і, як наслідок, податки сплачуються за законами регресивної системи оподаткування. Таким чином, чим більше заробляє домогосподарство, тим більша нетто-зарплата від витрат роботодавця (рис. 1).

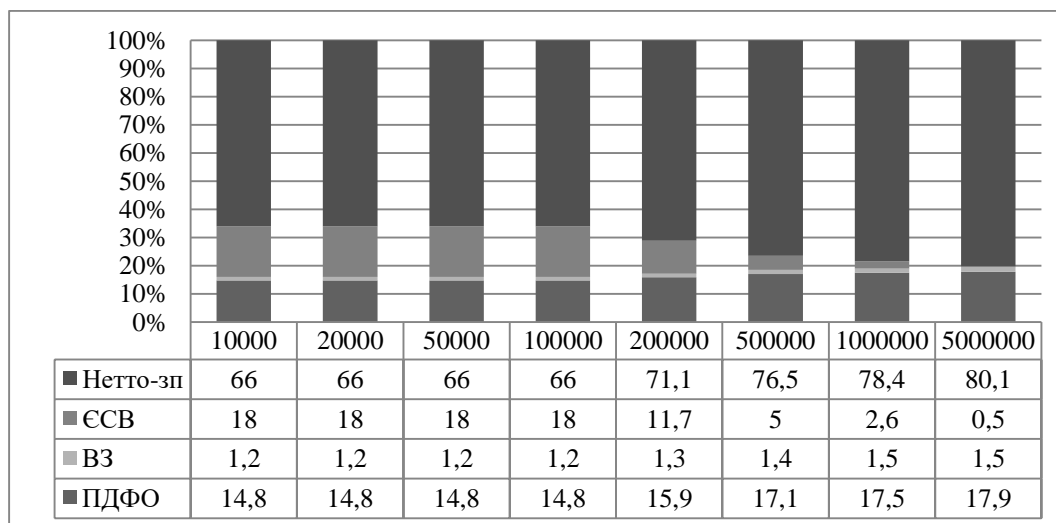

Рис. 1. Залежність доходу домогосподарств від розміру заробітної плати

Ця ситуація є достатньо несправедливою, оскільки на утримання домогосподарства, яке і так має більшу заробітну плату, роботодавцю необхідно витратити менше грошових коштів. Для досягнення горизонтальної справедливості, ситуації, в якій особи з однаковими доходами або майном мають платити однакові податки, щоб податок не створював привілейованих умов для окремих груп без обґрунтування, пропонуємо звернутися до прикладу Польщі. Так у разі, якщо заробітна плата перевищує сто двадцять тисяч злотих, сплачується додаткова сума податку 32 % від суми, що перевищує зазначену межу [12].

Використовуючи метод оптимального відбору та метод ітераційного покращення, проаналізуємо раніше змодельовані ситуації для визначення найкращого варіанта.

У першому варіанті було підвищено податки на 18 % від суми більшої, ніж сто двадцять тисяч гривень (табл. 4).

Під час аналізу першого варіанта було встановлено:

- якщо офіційна заробітна плата домогосподарства становить від десяти тисяч до ста тисяч гривень, то сума грошових коштів, які член домогосподарства отримує на руки не змінюється, а його роботодавцю необхідно буде витратити на цього працівника стільки ж, як і в змодельованій ситуації. Tax wedge в цьому випадку становить 34,0 %;

Таблиця 4

Зміна податкового клину під час використання методу оптимального відбору та методу ітераційного покращення. Перша ітерація

№ з/п	Брутто-заробітна плата, грн	Загальна сума всіх податків до підвищення, грн	Підвищення податків на 18 % від суми більшої за 120 тис. грн	Загальна сума всіх податків після підвищення, грн	Загальні витрати роботодавця, грн	Tax wedge, %
1.	10000	4150	0	4150	12200	34,0
2.	20000	8300	0	8300	24400	34,0
3.	50000	20750	0	20750	61000	34,0
4.	100000	41500	0	41500	122000	34,0
5.	200000	65400	14400	79800	240800	33,1
6.	500000	123900	68400	192300	594800	32,3
7.	1000000	221400	158400	379800	1184800	32,1
8.	5000000	1001400	878400	1879800	5904800	31,8

• у випадку, коли заробітна плата становить більш, ніж сто двадцять тисяч гривень, загальні витрати роботодавця і сума всіх податкових надходжень безперервно збільшуються, однак податковий клин зменшується. Так при брутто-заробітній платі двісті тисяч гривень податковий клин становить 33,1 %, при п'ятсот тисяч гривень – 32,3 %. У випадку заробітної плати мільйон та п'ять мільйонів гривень податковий клин становить 32,1 % та 31,8 % відповідно. Різниця податкового клину між заробітною платою сто тисяч та п'ять мільйонів гривень становить 2,2 %. Ці показники податкового клину є недопустимими для досягнення соціальної справедливості.

В другому варіанті було підвищено податки на 20 % від суми більшої, ніж сто двадцять тисяч гривень (табл. 5).

Таблиця 5

Зміна податкового клину під час використання методу оптимального відбору та методу ітераційного покращення. Друга ітерація

№ з/п	Брутто-заробітна плата, грн	Загальна сума всіх податків до підвищення, грн	Підвищення податків на 20 % від суми більшої за 120 тис. грн	Загальна сума всіх податків після підвищення, грн	Загальні витрати роботодавця, грн	Tax wedge, %
1.	10000	4150	0	4150	12200	34,0
2.	20000	8300	0	8300	24400	34,0
3.	50000	20750	0	20750	61000	34,0
4.	100000	41500	0	41500	122000	34,0
5.	200000	65400	16000	81400	242400	33,6
6.	500000	123900	76000	199900	602400	33,2
7.	1000000	221400	176000	397400	1202400	33,1
8.	5000000	1001400	976000	1977400	6002400	32,9

Під час аналізу другого варіанта було встановлено:

• у випадку, коли офіційна заробітна плата домогосподарства становить від десяти до ста тисяч гривень, сума грошових коштів, які член домогосподарства отримує на руки не змінюється, а його роботодавцю необхідно буде витратити на цього працівника стільки ж, як і в змодельованій ситуації. Tax wedge в даному випадку становить 34,0 %;

якщо заробітна плата становить більш, ніж сто двадцять тисяч гривень, загальні витрати роботодавця і сума всіх податкових надходжень безперервно збільшуються, а податковий клин зменшується. Так при брутто-заробітній платі двісті тисяч гривень податковий клин становить 33,6 %, при п'ятсот тисяч та одному мільйону гривень – 33,2 % та 33,1 % відповідно. У випадку заробітної плати п'ять мільйонів податковий клин становить 32,9 %. Хоча різниця податкового клину між заробітною платою сто тисяч гривень та п'ять мільйонів становить лише 1,1 %, ці показники податкового клину все ще є недопустимими для досягнення соціальної справедливості.

В третьому варіанті було підвищено податки на 22 % від суми більшої, ніж сто двадцять тисяч гривень (табл. 6). Під час аналізу третього варіанта було встановлено, що незалежно від заробітної плати податковий клин становить 34,0 % і таким чином можна добитися соціальної справедливості.

Таблиця 6

Зміна податкового клину під час використання методу оптимального відбору та методу ітераційного покращення. Третя ітерація

№ з/п	Брутто-заробітна плата, грн	Загальна сума всіх податків до підвищення, грн	Підвищення податків на 22 % від суми більшої за 120 тис. грн	Загальна сума всіх податків після підвищення, грн	Загальні витрати роботодавця, грн	Tax wedge, %
1.	10000	4150	0	4150	12200	34,0
2.	20000	8300	0	8300	24400	34,0
3.	50000	20750	0	20750	61000	34,0
4.	100000	41500	0	41500	122000	34,0
5.	200000	65400	17600	83000	244000	34,0
6.	500000	123900	83600	207500	610000	34,0
7.	1000000	221400	193600	415000	1220000	34,0
8.	5000000	1001400	1073600	2075000	6100000	34,0

Однак виникає питання, хто повинен сплачувати цей додатковий податок. Для цього порівняємо доходи домогосподарства (табл. 7): 1) в розмірі сто тисяч гривень; 2) в розмірі двісті тисяч гривень за умови сплати домогосподарством додаткового податку; 3) в розмірі двісті тисяч гривень за умови сплати роботодавцем додаткового податку; 4) в розмірі двісті тисяч гривень за умови сплати додаткового податку порівно між роботодавцем і працівником.

Таблиця 7

Залежність доходу домогосподарств від платника

№ з/п	Брутто-заробітна плата, грн	Загальні витрати роботодавця, грн	Нетто-заробітна плата, грн	Від нетто-зарплати				Коеф. чистої заробітної плати
				ПДФО, %	ВЗ, %	ЄСВ, %	Новий податок, %	
1.	100000	122000	80500	22,4	1,9	27,3	0,0	0,805
2.	200000	244000	161000	22,4	1,9	16,4	10,9	0,805
3.	200000	244000	143400	25,1	2,1	18,4	12,3	0,717
4.	200000	244000	152200	23,7	2,0	17,3	11,6	0,761

Враховуючи дані аналізу залежності доходу домогосподарств від платника, якщо додатковий податок повністю оплачується роботодавцем, то коефіцієнт чистої заробітної плати становить 0,805. Так при брутто-заробітній платі двісті тисяч гривень нетто-зарплата становить сто шістьдесят одну тисячу гривень. У такому разі в нас зберігається горизонтальна справедливість.

Якщо додатковий податок повністю оплачується домогосподарством, то коефіцієнт чистої заробітної плати становить 0,717. Так при брутто-заробітній платі двісті тисяч гривень нетто-зарплата становить сто сорок три тисячі чотириста гривень. У такому разі в нас не зберігається горизонтальна справедливість, замість неї виникає вертикальна, згідно з якою чим більше дохід у домогосподарства, тим більше податків та зборів необхідно сплатити із зарплати.

Якщо додатковий податок оплачується порівно між домогосподарством та працівником, то коефіцієнт чистої заробітної плати становить 0,761. Так при брутто-заробітній платі двісті тисяч гривень, нетто-зарплата становить сто п'ятдесят дві тисячі двісті гривень. Цей варіант є найоптимальнішим навіть за наявності вертикальної справедливості, яка є незначною у своєму прояві, порівняно з другим варіантом.

Отже, для досягнення горизонтальної справедливості найоптимальнішим варіантом є варіант, в якому додатковий податок повністю оплачується роботодавцем, однак при введенні нового податку необхідно керуватися не тільки справедливістю, але й іншими ключовими принципами та факторами, які допоможуть покращити українську податкову систему.

Висновок та перспективи подальших досліджень. У цій роботі було проаналізовано податкове навантаження на українські домогосподарства і було зроблено певні висновки. Перш за все, податковий клин податку на заробітну плату домогосподарств становить 34 %, що практично такий самий, як у країн ОЕСР. Однак, порівняно з іншими країнами, наша податкова система менш гнучка. Внаслідок цього в Україні соціальний стан домогосподарства не впливає на ставку податку на відміну від країн ОЕСР. Також варто зазначити, що незважаючи на те, що в Україні пропорційна шкала оподаткування, в реальності роботодавець сплачує набагато менші податки за домогосподарство-працівника, якщо його брутто-зарплата більша, ніж п'ятнадцять мінімальних заробітних плат. А отже, у нас, окрім пропорційної шкали оподаткування, є і регресивна шкала для домогосподарств з надприбутками. Тому для досягнення горизонтальної справедливості в цій роботі було запропоновано ввести на рівні держави новий податок, що становить 22 % від суми зарплати більшої, ніж п'ятнадцять мінімальних заробітних плат. Було представлено три варіанти, в яких визначено платника податку. У подальших дослідженнях, аналізуючи інші аспекти (крім принципу справедливості впровадження податку), такі як: адміністрування нового податку, аналіз економічних наслідків, юридичні та міжнародні аспекти, можна розробити справедливий та ефективний податковий механізм, який сприятиме розвитку економіки та забезпеченню соціальних зобов'язань.

Список використаної літератури:

1. Індекс податкового пекла – 2023 / Фонд 1841 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://the1841foundation.com/wp-content/uploads/2023/10/TH-Index-2023-The-1841-Foundation_ENG.pdf.
2. Рейнольдс А. Нижчі ставки податків означають швидше економічне зростання / А.Рейнольдс // Інститут Катона [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cato.org/commentary/lower-tax-rates-mean-faster-economic-growth>.
3. Ванг Д. Податкові надходження, суспільні блага та економічний перехід у Китаї / Д.Ванг // Encyclopedia.com. – 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.encyclopedia.com/international/applied-and-social-sciences-magazines/chinas-tax-revenue-public-goods-and-economic-transition>.
4. Податковий кодекс України // Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
5. Митний кодекс України // Кодекс від 13.03.2012 № 4495-VI / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>.
6. Присяжна Л. В Україні збільшилась чисельність ФОПів, але зменшилась кількість платників ПДВ / Л.Присяжна. – 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukran-zblshilas-chiselinst-fopv-ale-zmenshilas-klkst-platnikv-pdv.
7. Судаков М. Ринок праці України 2022–2023: стан, тенденції та перспективи / М.Судаков, Л.Лісогор. – Державна служба зайнятості України ; Федерація роботодавців України ; МОН України ; Європейський банк реконструкції та розвитку ; Фонд міжнародної солідарності (Solidarity Fund PL), 2023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf.
8. OECD вітає Коста-Ріку як свого 38-го члена : прес-реліз від 25 травня 2021 року / Організація економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2021/05/oecd-welcomes-costa-rica-as-its-38th-member.html>.
9. Податковий клин / Організація економічного співробітництва та розвитку. – Польща, 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-policy/taxing-wages-poland.pdf>.
10. OECD Дата дані / Організація економічного співробітництва та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://data-explorer.oecd.org/vis?tm=DF_TW_COMP&pg=0&snb=1&vw=tb&df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_TAX_WAGES_COMP%40DF_TW_COMP&df\[ag\]=OECD.CTP.TPS&df\[vs\]=&pd=%2C&dq=.AV_TW..S_C0.AW100._Z.A&to\[TIME_PERIOD\]=false&ly\[cl\]=TIME_PERIOD&ly\[rw\]=REF_AREA](https://data-explorer.oecd.org/vis?tm=DF_TW_COMP&pg=0&snb=1&vw=tb&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_TAX_WAGES_COMP%40DF_TW_COMP&df[ag]=OECD.CTP.TPS&df[vs]=&pd=%2C&dq=.AV_TW..S_C0.AW100._Z.A&to[TIME_PERIOD]=false&ly[cl]=TIME_PERIOD&ly[rw]=REF_AREA).
11. Слюсар Є.В. Фінансові аспекти вирішення соціально-демографічних проблем розвитку домогосподарств: німецький досвід / Є.В. Слюсар // Економіка, управління та адміністрування. – 2024. – № 2 (108). – С. 183–189. DOI: 10.26642/ema-2024-2(108)-183-189.
12. Оподаткування заробітної плати 2024: податок і гендер через призму другого працівника / Організація економічного співробітництва та розвитку. – Париж, 2024. DOI: 10.1787/dbcbac85-en.

References:

1. Fond 1841 (2023), *Indeks podatkovoho pekla*, [Online], available at: https://the1841foundation.com/wp-content/uploads/2023/10/TH-Index-2023-The-1841-Foundation_ENG.pdf
2. Reynolds, A. (2002), «Nyzhchi stavky podatkov oznachaiut shvydshe ekonomichne zrostannia», Instytut Katona, [Online], available at: <https://www.cato.org/commentary/lower-tax-rates-mean-faster-economic-growth>
3. Vanh, D. (2024), «Ekonomichna polityka ta sotsialnyi dobrobut u 21 stolitti», *Encyclopedia.com*, [Online], available at: <https://www.encyclopedia.com/international/applied-and-social-sciences-magazines/chinas-tax-revenue-public-goods-and-economic-transition>

4. Verkhovna Rada Ukrainy (2024), *Podatkovyi kodeks Ukrainy*, Kodeks vid 02.12.2010 No. 2755-VI, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>
5. Verkhovna Rada Ukrainy (2024), *Mytnyi kodeks Ukrainy*, Kodeks vid 13.03.2012 No. 4495-VI, [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4495-17>
6. Prysiazhna, L. (2024), «V Ukraini zbilshylas chyselnist FOPiv, ale zmenshylas kilkist platnykiv PDV», [Online], available at: https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukraini-zbilshilas-chiselnst-fopiv-ale-zmenshylas-klkst-platnykiv-pdv
7. Sudakov, M. and Lisohor, L. (2023), «RYNOK PRATSI UKRAINY 2022–2023: stan, tendentsii ta perspektyvy», *Derzhavna sluzhba zainiatosti Ukrainy, Federatsiia robotodavtsiv Ukrainy, MON Ukrainy, Yevropeyskyi bank rekonstruktzii ta rozvytku, Fond mizhnarodnoi solidarnosti (Solidarity Fund PL)*, [Online], available at: https://solidarityfund.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/ebrd_ukraine-lm-1.pdf
8. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytkum (2021), *OECD vitaie Kosta-Riku yak svoho 38-ho chlena*, pres-reliz vid 25 travnia 2021 roku, [Online], available at: <https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2021/05/oecd-welcomes-costa-rica-as-its-38th-member.html>
9. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytkum (2024), *Podatkovyi klyn*, Polshcha, [Online], available at: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-policy/taxing-wages-poland.pdf>
10. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytkum (2024), *OECD Data dani*, [Online], available at: [https://data-explorer.oecd.org/vis?tm=DF_TW_COMP&pg=0&snb=1&vw=tb&df\[ds\]=dsDisseminateFinalDMZ&df\[id\]=DSD_TA_X_WAGES_COMP%40DF_TW_COMP&df\[ag\]=OECD.CTP.TPS&df\[vs\]=&pd=%2C&dq=.AV_TW..S_CO.AW100.Z.A&to\[TIME_PERIOD\]=false&ly\[cl\]=TIME_PERIOD&ly\[rw\]=REF_AREA](https://data-explorer.oecd.org/vis?tm=DF_TW_COMP&pg=0&snb=1&vw=tb&df[ds]=dsDisseminateFinalDMZ&df[id]=DSD_TA_X_WAGES_COMP%40DF_TW_COMP&df[ag]=OECD.CTP.TPS&df[vs]=&pd=%2C&dq=.AV_TW..S_CO.AW100.Z.A&to[TIME_PERIOD]=false&ly[cl]=TIME_PERIOD&ly[rw]=REF_AREA)
11. Sliusar, Ye.V. (2024), «Finansovi aspekty vyrishennia sotsialno-demohrafichnykh problem rozvytku domohospodarstv: nimetskyi dosvid», *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, No. 2 (108), pp. 183–189, doi: 10.26642/ema-2024-2(108)-183-189.
12. Orhanizatsiia ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytkum (2024), *Opodatkuvannia zarobitnoi platy 2024: podatok i hender cherez pryzmu druhoho pratsivnyka*, Paryzh, doi: 10.1787/dbcbac85-en.

Слюсар Євгеній Валентинович – здобувач PhD-072-23-2 Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0009-0002-5383-2348>.

Наукові інтереси:

– фінанси домогосподарств.

Sliusar Ye.V.

Peculiarities of the tax burden of households in Ukraine and the achievement of horizontal equity in the tax burden

The study is dedicated to analyzing the tax burden both on households and on employers who hire these households for work. The indicator used for this analysis is the tax wedge. The study examines the factors that shape the tax wedge in Ukraine, including income tax rates, social contributions, and other mandatory payments. A comparative analysis of the tax wedge in Ukraine and developed countries is conducted, enabling a comparison of the effectiveness of tax systems and identifying best practices to ensure a fair distribution of the tax burden. Through a hypothetical scenario modeling method, the study investigates the difference between employer costs and net employee income after all taxes and contributions across various socio-economic categories and income levels, clearly demonstrating the negative correlation between the tax wedge and household income. This reveals a lack of fairness in tax calculation. By analyzing international experience and using the optimal selection and iterative improvement methods, the study proposes an optimal approach to achieving fairness through taxing citizens' excess profits. Different options for taxing excess profit payers are demonstrated and analyzed, providing a pathway to achieving both vertical and horizontal equity. The results of this study may be valuable for formulating an effective tax management strategy in Ukraine to support fairness in household taxation.

Keywords: household; wage taxes; tax wedge; horizontal equity; employer costs.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2024.